

Kohtuasi C-186/24**Eelotsusetaotlus****Saabumise kuupäev:**

8. märts 2024

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Oberster Gerichtshof (Austria kõrgeim üldkohus)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

22. veebruar 2024

Määruskaebuse esitaja kassatsiooniastmes:

Matthäus Metzler kui pankrotihaldur

Vastustaja kassatsiooniastmes:

Auto1 European Cars B.V.

REPUBLIK ÖSTERREICH (Austria Vabariik)

17 Ob 23/23s

OBERSTER GERICHTSHOF (Austria kõrgeim üldkohus)

Der Oberste Gerichtshof (Austria kõrgeim üldkohus) tegi [...] vaidluses, mille pooled on hageja Matthäus Metzler, kui pankrotihaldur *võlgnikule* [...] kuuluva vara pankrotimenetluses ja kostja Auto 1 European Cars B.V., NL-1101BA Amsterdam [...] seoses hageja 62 261 euro suuruse nõudega, millele lisanduvad viivis ja menetluskulud, hageja määruskaebuse alusel Linzis asuva liidumaa kõrgeima kohtu kui apellatsioonikohtu 21. septembri 2023. aasta määruse GZ 1 R 110/23m-20 peale, millega tühistati Linzis asuva liidumaa kohtu 12. mai 2023. aasta otsus GZ 4 Cg 70/22i-10, järgmise

k o h t u m ä ä r u s e:

I. Euroopa Liidu Kohtule esitatakse ELTL artikli 267 alusel järgmised eelotsuse küsimused:

1. Kas Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. mai 2015. aasta määruse (EL) 2015/848 maksejõuetusmenetluse kohta (edaspidi „maksejõuetusmäärus“) artikli 31 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et kohustuste täitmiseks pankrotivõlgniku

ees, mis oleks tulnud täita pankrotihaldurile, loetakse selle sätte tähenduses ka selliste kohustuste täitmine, mis tulenevad võlgniku poolt pärast maksejõuetusmenetluse algatamist ja pankrotihaldurile volituste üleminekut tehtud tehingust?

Kas juhul, kui vastus sellele küsimusele on jaatav:

2. tuleb maksejõuetusmääruse artikli 31 lõiget 1 tõlgendada nii, et kohustuse täitmise koht selle sätte tähenduses on see koht, kus kolmas isik teeb ülekandega makse seal asuvalt pangakontolt, isegi kui kolmanda isiku asukoht ei ole selles liikmesriigis, vaid teises liikmesriigis; tehingu tegemine ja võlgnikupoolne täitmine ei toimunud seal, vaid kolmanda isiku filiaali kaudu kolmandas liikmesriigis, nimelt selles liikmesriigis, kus maksejõuetusmenetlus algatati?

II. [...] [Menetluse peatamine]

P õ h j e n d u s:

I.

A: Faktilised asjaolud:

- [1] Linzis asuv liidumaa kohus algatas 25. mai 2022. aasta määrusega nr AZ 17 S 56/22t võlgniku vara suhtes pankrotimenetluse. Hageja määrati pankrotihalduriks. Kohtulahend maksejõuetusmenetluse algatamise ja pankrotihalduri nimetamise kohta avalikustati samuti 25. mail 2022.
- [2] Kostja on Madalmaade õiguse alusel tegutsev äriühing, mille asukoht on Madalmaades. Ta on üks juhtivaid kasutatud autodega kauplejaid Euroopas ja kuulub kogu Euroopas tegutsevasse kontserni, millel on filiaal Austrias. Võlgnik müüs enda nimel 2. juunil 2022 – st pärast maksejõuetusmenetluse algatamist – selles kostja filiaalis sõlmitud müügilepinguga kostjale 48 870 euro eest ühe auto. Pärast sõiduki üleandmist Austrias kandis kostja ostuhinna Saksamaal asuvalt pangakontolt üle võlgniku nimetatud Austria pangakontole.

B: Poolte seisukohad kohtumenetluses ja menetluse senine käik:

- [3] Hageja nõuab 48 870 euro maksmist pankrotivara hulka, sest võlgnik sõlmis müügilepingu pärast maksejõuetusmenetluse algatamist. Sõiduk oli maksejõuetusmenetluse algatamise ajal võlgniku omandis. Kostja kandis 48 870 euro suuruse ostuhinna üle kolmanda isiku (võlgniku endise elukaaslase) kontole. Kostja on vahepealsel ajal sõiduki kolmandale isikule edasi müünud, mistõttu hageja nõuab pankrotivara hulka väärtuse hüvitamist.
- [4] 16. märtsi 2023. aasta kohtuistungil suurendas hageja nõuet sõiduki turuväärtusele tuginevalt 62 261 eurole.

- [5] Kostja vaidles hagile vastu ja väitis peamiselt seda, et sõiduk ei olnud maksejõuetusmenetluse algatamise ajal võlgniku omandis ega kuulunud seega pankrotivara hulka. Kostjal on Austrias üksnes filiaal, kostja on registrisse kantud Madalmaades. Ülekande tegi kostja – ja mitte Austria filiaal – Saksamaalt Saksamaa krediitiasutusest. Ainus riigisisene seos vaidlusaluse müügilepinguga on see, et see sõlmiti Austrias ja sõiduk anti seal ka üle. Hageja esitatud nõue ei eksisteeri, sest välisriigi seose tõttu on kohaldatav maksejõuetusmääruse artikkel 31. Kostja saaks vastutada ainult siis, kui ta oleks olnud teadlik maksejõuetusmenetluse algatamisest, kuid praegusel juhul see nii ei ole.
- [6] Vaidlustatud kohtuotsusega rahuldab esimese astme kohus nõude algselt esitatud ulatuses. Kohus jättis (nüüdseks jõustunult) rahuldamata (suurendatud) lisanõude 13 391 eurot, millele lisanduvad viivis- ja menetluskulud. Kohus jõudis järeldusele, et praegune juhtum ei ole maksejõuetusmääruse artikli 31 kohaldamisalas. Seega ei saanud kostja nõuda selle sätte alusel heas usus tegutsemise kaitset.
- [7] Apellatsioonikohus rahuldab kostja apellatsioonkaebuse, tühistas esimese astme kohtu otsuse ja saatis asja uueks läbivaatamiseks tagasi esimese astme kohtule. Õiguslikult asus apellatsioonikohus seisukohale, et maksejõuetusmääruse artikkel 31 kehtib liidu õiguse esimuse tõttu mitte ainult Austria maksejõuetusseaduse (Insolvenzordnung, edaspidi „IO“) § 3 lõike 2, vaid ka § 3 lõike 1 asemel. Pankrotivõlgnikule tehtud makse oli kontrollitud Saksamaal ja algatatud Saksa pangakontolt. Seetõttu on kohaldatav maksejõuetusmääruse artikkel 31. Esimese astme kohus ei ole teinud järeldusi selle kohta, kas kostja teadis maksejõuetusmenetluse algatamisest, seega ei ole lõpliku otsuse tegemine veel võimalik.
- [8] Hageja palub Oberster Gerichtshofile (kõrgeimale üldkohtule) esitatud määruskaebuses jätta muutmata esimese astme kohtuotsus; teise võimalusena esitatakse tühistamisnõue. Esiteks ei ole maksejõuetusmääruse artikkel 31 kohaldatav, sest see sätte reguleerib üksnes kohustuse täitmise võlgnevusest vabastavat toimet ja eeldab kehtivat lepingut, mida praegusel juhul IO § 3 lõike 1 kohaselt ei ole. Teiseks kaitseb see sätte ainult lepingupartneri usaldust tehingu vastaspoole muutmata õiguse kohta tehinguid teha, kuid ei hõlma juhtumeid, kus (nagu siin) lepingupartner sõlmib võlgnikuga lepingu alles pärast maksejõuetusmenetluse algatamist. Samuti täitis kostja asjaomase kohustuse Austrias, nii et puudub välisriigi seos maksejõuetusmääruse artikli 31 tähenduses.
- [9] Määruskaebusele esitatud vastuses palub kostja jätta määruskaebus läbi vaatamata; teise võimalusena palub kostja jätta määruskaebus rahuldamata.

C: Asjakohased õigusnormid:

Maksejõuetusmääruse artikkel 7 sätestab:

(1) Kui käesolevas määruses ei ole sätestatud teisiti, kohaldatakse maksejõuetusmenetluse ja selle tagajärgede suhtes selle liikmesriigi õigust, kelle territooriumil menetlus on algatatud (edaspidi „menetluse algatanud riik“).

(2) Menetluse algatanud riigi õiguses sätestatakse menetluse algatamise, läbiviimise ja lõpetamise tingimused. Eelkõige määratakse kõnealuses õiguses kindlaks:

[...]

c) võlgniku ja pankrotihalduri volitused;

[...]

m) võlausaldajaid tervikuna kahjustavate õigustoimingute tühisust, tühistamist või kehtetust käsitlevad sätted. [...]

Maksejõuetusmääruse artikkel 31 sätestab:

(1) Kui liikmesriigis täidetakse kohustus võlgniku ees, kelle suhtes on teises liikmesriigis algatatud maksejõuetusmenetlus, kuigi oleks pidanud kõnealuse kohustuse täitma selle menetluse pankrotihaldurile, vabaneb kohustuse täitja oma kohustusest, kui ta ei olnud menetluse algatamisest teadlik.

(2) Kui kohustus täidetakse enne artiklis 28 sätestatud avaldamist, eeldatakse vastupidiste tõendite puudumisel, et kohustuse täitnud isik ei olnud maksejõuetusmenetluse algatamisest teadlik. Kui kohustus täidetakse pärast teate avaldamist, eeldatakse vastupidiste tõendite puudumisel, et kohustuse täitnud isik oli maksejõuetusmenetluse algatamisest teadlik.

Põhjendus 81 kõlab:

Võib juhtuda, et mõned asjaomased isikud ei ole maksejõuetusmenetluse algatamisest teadlikud ja tegutsevad heauskselt viisil, mis on uute asjaoludega vastuolus. Selliste isikute kaitseks, kes teevad võlgnikule väljamakseid, teadmata, et mõnes teises riigis on algatatud maksejõuetusmenetlus ja et väljamakse tuleks tegelikult teha teises riigis määratud pankrotihaldurile, tuleks ette näha, et sellise väljamakse järel nende võlg kustutatakse.

IO § 2 sätestab:

(1) Maksejõuetusmenetluse algatamise õiguslikud tagajärjed tekivad maksejõuetusmenetluse algatamise määruse sisu avalikustamisele järgneva päeva alguses.

(2) Maksejõuetusmenetluse algatamisel kaotab võlgnik õiguse vabalt käsutada kogu sundtäitmisele alluvat vara, mis kuulub sel ajal talle või mille ta omandab maksejõuetusmenetluse käigus (pankrotivara).

IO § 3 sätestab:

(1) Võlgniku poolt pärast maksejõuetusmenetluse algatamist tehtud pankrotivaraga seonduvad õigustoimingud on pankrotivõlausaldajate suhtes kehtetud. Teisele poolele tagastatakse tema poolt üleantu niivõrd, kui võrd pankrotivara oleks selle arvel rikastunud.

(2) Pärast maksejõuetusmenetluse algatamist kohustuse täitmine võlgnikule ei vabasta kohustatud isikut sellest kohustusest, välja arvatud juhul, kui täitmiseks üleantu on pankrotivaras säilinud või kui kohustatud isik ei olnud kohustuse täitmise ajal maksejõuetusmenetluse algatamisest teadlik ega pidanudki sellest teadma.

D: Eelotsusetaotluse põhjendused:

[10] Vastavalt maksejõuetusmääruse artikli 7 lõike 2 punktide c ja m viitesätetele otsustatakse võlgniku ja pankrotihalduri volituste ning võlausaldajaid tervikuna kahjustavate õigustoimingute tühisuse, tühistamise või suhtelise (relatiivse) kehtetuse üle selle riigi õiguse alusel, kus menetlus on algatatud. Järelikult määratakse õigustoimingute toime ja võlgniku käsutuspiirangute ulatus ning võlgnikult heuskse omandamise lubatavus kindlaks vastavalt *lex fori concursus*'ele, kusjuures eelkõige tuleb järgida ka maksejõuetusmääruse artiklit 31 (*Trenker in Koller/Lovrek/Spitzer* IO 2. Auflage [2022] art 7 EuInsVO äärenr 16; *Maderbacher in Konecny*, Insolvenzgesetze 2015 [seisuga 1.9.2018 rdb.at] äärenr 38; *Knof in Uhlenbruck*, InsO, 16. Auflage [2023] Art 7 EuInsVO äärenr 49, 102; *Duursma-Kepplinger in Duursma-Kepplinger/Duursma/Chalupsky*, EuInsVO [2002] Art 4 äärenr 15).

[11] 2.1. Austria õiguse kohaselt kaotab võlgnik maksejõuetusmenetluse algatamisega õiguse vabalt käsutada kogu sundtäitmisele alluvat vara, mis kuulub sel ajal talle või mille ta omandab maksejõuetusmenetluse käigus (pankrotivara) (IO § 2 lõige 2). IO § 3 lõike 1 kohaselt on võlgniku poolt pärast maksejõuetusmenetluse algatamist tehtud pankrotivaraga seonduvad õigustoimingud pankrotivõlausaldajate suhtes kehtetud.

[12] 2.2 Maksejõuetusmenetluse algatamisega kaasneb võlgniku käsutusõiguse kahekordne piirang, nimelt faktiline piirang, kui pankrotihaldur võtab vara valitsemise üle, ja õiguslik piirang, mis tekib vahetult koos maksejõuetusmenetluse algatamisega ja väljendub võlgniku õigustoimingute suhtelises kehtetuses. See ei too kaasa võlgniku teovõime üldist piiramist. Vastupidi, võlgnik on jätkuvalt võimeline võtma endale kohustusi. Võlgniku pankrotivaraga seotud õigustoimingud on aga pankrotivõlausaldajate suhtes kehtetud (RS0063784, 17 Ob 6/21p). See tähendab, et võlgnik võib seega võtta tehingust tulenevaid kohustusi ka pärast maksejõuetusmenetluse algatamist, kuid sellest tulenevaid nõudeid ei saa pankrotivara vastu esitada

- enne maksejõuetusmenetluse lõpetamist (*Kodek in Koller/Lovrek/Spitzer* IO 2. Auflage § 3 IO äärenr 6).
- [13] 2.3. Kui pankrotivarast antakse võlgniku, IO § 3 lõike 1 tähenduses kehtetu, õigustoimingu alusel välja asi, võib selle asja tagasi nõuda (17 Ob 12/21w). Kui omandaja ei saa võlgnikult omandatud asja enam tagastada, näiteks seetõttu, et see ei ole edasimüümise tõttu enam tema valduses, tuleb tsiviilõiguse kohaselt hinnata, millises ulatuses on omandaja vastu tekkinud kahju hüvitamise või alusetu rikastumise nõue (*Schubert in Konecny, Insolvenzgesetze § 3 KO äärenr 21*).
- [14] 2.4 IO § 3 lõige 1, mis sätestab võlgniku pankrotivaraga seonduvate õigustoimingute kehtetuse, ei näe erinevalt IO § 3 lõikest 2 ette selle põhimõtte piiramist heauskse kolmanda isiku kasuks, kes omandab võlgnikult, kuid kes – ilma enda süüta – ei olnud teadlik maksejõuetusmenetluse algatamisest.
- [15] 2.5. IO § 3 lõige 2 sätestab, et võlgniku suhtes kohustatud kolmas isik ei vabane kohustusest selle täitmisega võlgnikule. See on IO § 3 lõike 1 põhimõtte ilming, sest ka kohustuse täitmise vastuvõtmine on õigustoiming § 3 lõike 1 tähenduses. Kuna võlgnik kaotab pankrotivara käsutamise õiguse, puudub tal ka õigus võtta vastu täitmist pankrotivara hulka kuuluva nõude alusel. Erand on olemas juhul, kui täitmiseks üleantud on pankrotivaras säilinud või kui võlgniku suhtes kohustatud kolmas isik ilma enda süüta ei teadnud maksejõuetusmenetluse algatamisest.
- [16] 3.1 Seevastu maksejõuetusmääruse artikli 31 lõike 1 eesmärk on kaitsta kolmanda isiku heausksust, kes täidab võlgnikule kohustuse muus liikmesriigis kui see, kus menetlus algatati, tehes seda pärast menetluse algatamist, kuid algatamisest teadmata, kuigi ta pidanuks selle täitma pankrotihaldurile. Sellised kohustuse täitmised loetakse võlgadest vabastavateks (*Klauser/Weber in Konecny, Insolvenzgesetze Art 31 EuInsVO 2015 [seisuga 1.9.2018 rdb.at] äärenr 1; Scholz-Berger in Koller/Lovrek/Spitzer, 2. Auflage Art 31 EuInsVO äärenr 1, Müller in Mankowski/Müller/J.Schmidt EuInsVO 2015 Art 31 EuInsVO äärenr 2*).
- [17] 3.2 Nii esindatakse seisukohta, et maksejõuetusmääruse artikkel 31 eeldab, et võlgniku suhtes kohustatud kolmas isik oleks pidanud kohustuse täitma pankrotihaldurile, milleks on vajalik võlgniku nõude olemasolu. Sellest tulenevalt oleksid hõlmatud ainult pankrotivara nõuded (vt *Klauser/Weber* aaO, äärenr 7, *Scholz-Berger* aaO, äärenr 4, *Müller* aaO, äärenr 10). See tähendaks, et maksejõuetusmääruse artikli 31 lõiget 1 ei kohaldataks kolmanda isiku poolt võlgnikule selliste kohustuste täitmise suhtes, mis tulenevad võlgniku poolt pärast maksejõuetusmenetluse algatamist tehtud suhteliselt kehtetutest õigustoimingust, sest tegemist ei ole pankrotivara nõuetega ja seega ei peaks kohustust täitma pankrotihaldurile.

- [18] Samas võib esindada ka seisukohta, et ainuüksi maksejõuetusmääruse artikli 31 lõike 1 sõnastusest, mis üldiselt sätestab ainult kohustuse täitmise võlgniku ees, ei saa järeldada, et see säte ei viita ka võlgniku suhtes kohustatud kolmanda isiku poolt kohustuse täitmisele maksejõuetusmenetluse algatamisest teadmatuses ja seega kehtetu õigustoimingu alusel.
- [19] Euroopa Kohtu otsus C-251/12 praegu kehtivale maksejõuetusmäärusele eelnenud nõukogu 29. mai 2000. aasta määruse (EÜ) nr 1346/2000 (maksejõuetusmenetluse kohta) artikli 24 lõike 1 kohta ei ole asjakohane ja ei anna seega täiendavat teavet. Selle aluseks ei olnud kolmanda isiku poolt kohustuse täitmine võlgnikule, vaid makse, mis tehti pärast maksejõuetusmenetluse algatamist võlgniku korraldusel ühele tema võlausaldajale.
- [20] 3.3 Kui maksejõuetusmääruse artikli 31 lõiget 1 tuleks seega tõlgendada nii, et ka sellised kohustuse täitmised kuuluvad selle sätte kohaldamisalasse, siis tekib küsimus kohustuse täitmise koha kohta. Täitmiskohaks loetakse iga selline koht, kus võlgniku suhtes kohustatud kolmas isik on kohustuse tegelikult täitnud. Rahaülekande tegemise korralduse andmist teises liikmesriigis peetakse piisavaks (*Klauser/Weber* aaO, äärenr 12; *Scholz-Berger* aaO, äärenr 7; *Müller* aaO, äärenr 8).
- [21] Kostjal on filiaal Austrias. Selle all tuleb mõista majanduslikult iseseisvat äritegevust, mis on [juriidilise isiku] asukohast füüsiliselt eraldatud ja millel on oma organisatsiooniline funktsioon. Filiaal ei ole õigusvõimeline; õiguste ja kohustuste kandja on välismaine äriühing (6 Ob 40/19d).
- [22] On küsitav, kas raha ülekandmise koht loetakse ka siis kohustuse täitmise kohaks, kui võlgniku suhtes kohustatud kolmandal isikul, kelle asukoht on ühes liikmesriigis, on eespool märgitud tähenduses filiaal selles liikmesriigis, kus maksejõuetusmenetlus on algatatud, ta teeb ka õigustoimingu selle filiaali kaudu ja üksnes raha ülekandmise korraldab teises liikmesriigis, millega puudub eriline lähedane seos, asuva konto kaudu.
- [23] III. [...] [riigisisene menetlusõigus]

Oberster Gerichtshof (kõrgeim üldkohus)

Viin, 22. veebruar 2024

[...]